

Ekim 10. *Annales* Okulu: Kökeni ve Kuruluşu

Tartışma 2: Marc Bloch

Hepimizin kahramanlara ihtiyacı vardır. Her disiplin kendini bir bakıma azizleri (hagiography) üzerinden tanımlar. Mesela fizik ya da biyoloji kitapları nasıl da kendi kurucu babalarının fotoğraflarını çerçeve içine koyarlar: Maxwell, Darwin, Watson, Einstein, vs. Bu aslında bir bakıma sizin bir geleneğin parçası olduğunuzun göstergesidir. Aynı zamanda yeni gelenlere de bir model sunar; insanlara bu ustaları geçmeleri gerektiğine dair bir esin kaynağı, eleştiriler için birer hedef sunar ve belki de bazı yüce ruhların kibirini kırar. Eğer sosyal tarihçilerin bir modele ihtiyaçları varsa Marc Bloch bunun için ideal bir örnektir. O yeni metodlar üzerinde çalışmış, kuşaklar boyu öğrencilere ilham olmuş, yepyeni bir yaklaşımın temellerini *Annales* dergisinde kurumsallaştırarak (Lucien Febvre ile beraber) oluşturmuş, ve bir aziz gibi Gestapo'un ellerinde ölmüştür. Ancak gerçek kişilerin her zaman bu azizlik görüntüsü tarafından yutulması ya da katkılarının bazı farklı ajandaları olanlar tarafından başka yönlerde kullanılması olasılığı da vardır. Dolayısıyla o zamandan bu zamana kadar yol katettiğimizi görmek için kaynağın kendisine – yani Bloch'un kendi yazdıklarına – inmekte her zaman yarar vardır. Carole Fink'in biyografisi insan ve tarihçi Bloch hakkında oldukça açık ve dengeli bir anlatı içeriyor. Bloch Alsaslı bir yahudi ve Fransız vatanseverdi. Babası Strasburg'u Almanlara karşı 1870'de savunmuş, prestij sahibi Ecole Normale Supérieure'e kabul edilmiş ve orada sonra Klasikler profesörü olmuştu. Oğlu, Ecole profesörlerini kitle siyesetinin içine alan çalkantılı meşhur Dreyfus davası döneminde büyümüşü. 1906'da Bloch 20 yaşındayken Dreyfus sonunda ordunun anti-semitik grupları tarafından ortaya atılan ihanet suçundan arındı. Böylelikle Fransa yahudilerinin yurtseverlikleri de onaylanmış oluyordu, ancak Bloch da ordudan nefret etmeyi öğrenmişti. Muhtemelen bu olay onun tarihte söylenti, önyargı ve 'psikososyal' olgularına karşı hassasiyetini geliştirdi: bunlar ki tarihin bilimsel, pozitivist ve nesnel olmaya çalıştığı bir dönemde pek de popüler konular değildi. Bloch'un düşüncesine Fransız pozitivismine ve Alman bilimselciliğine karşıtlık damgasını vurdu. Birinci Dünya Savaşı'nda savaştı, sonra Strasburg Üniversitesinde ders vermeye başladı (1920'ye kadar doktorası olmadığına dikkatinizi çekmek isterim). Büyük eserlerinin hepsi olağanüstü bir şekilde kısa bir süre zarfında yazıldı, 1920-1939 yılları arasında. Birincisi olan *Les Rois Thaumaturges* (1924; çevr. *The Royal Touch*, 1973 [*Kralın Şahane Dokunuşu*]) ortaçağ krallarının iyileştirme güçleri üzerine olağanüstü bir medikal, psikolojik ve antropolojik çalışmadır. Belki de ilk gerçek *mentalités* (kolektif inanış; modern

antropologların ‘kültür’ kavramı ile karşılaştıran; Durkheim’in *conscience collective* [kollektif bilinç] ile bağlantıya dikkat edin). ‘Yeni Kültür Tarihçileri’ Bloch’un çalışmalarındaki işte bu çizgiyi takip ettiler (Ginzburg, Davis, Schama, Darnton, etc), ancak bu Ortaçağ’dan çok erken modern dönemler için yapıldı (neden böyle?).

Bloch’un çalışmalarının merkezi, özellikle de Fransa’nın kırsal tarihiydi. Ama feodalizmin, paranın ve teknolojinin (bkz. su değirmenleri hakkında klasik makalesi) ve hukukun vs karşılaştırmalı uzun tarihlerini de unutmayın. En önemli kitabının Fransızca adına dikkat edin, *Les caractères originaux de l’histoire rurale française* (Fransız Kırsal Tarihinin Orijinal Karakteri): ‘orijinal’ derken hem ‘temel’ hem de ‘benzersiz’olanı kast ediyor. Bloch Fransa kırsal hayatının temel unsurlarına bakıyordu, ancak aynı zamanda Fransa’nın benzersizliğini/tekliliğini de vurguluyordu. Her ne kadar üçlü tarla (tarım) sistemi ile İngiltere, Almanya ve Akdeniz’le birçok yönden benzerlik taşısa da bunların üçünün özelliklerini bir yerde topladığı için Fransa benzersizdi. (Sizce burada Fransa’nın doğal olarak mahdut bir halk olduğunu vurgulayan Fransız milliyetçisi bir tutuma girmiyor mu? Ve sizce bu Ortaçağ’ın yurt/bölge anlayışını bozmuyor mu? Muhtemelen bu bölgedeki herkes Fransızca konuşmuyordu; ve bunların içinden kimse modern ‘Fransa’ çerçevesinde düşünmüyordu. İşte burada Bloch’un uluslararası ve karşılaştırmalı tarihsel analizi ile çatışma haline giren Fransız yurtsever tarafı ortaya çıkıyor). Bloch’un metodolojik yenilikleri dikkat çekiciydi. Kitabın girişinde Fransa’da açık tarla sistemi (ortak kullanımda tarlalar) hiç olmamıştır diyen Fustel de Coulanges hakkında meşhur pasajı vardır. O içinde çalıştığı kütüphaneden hiç dışarı çıkıp da tam önünde duran tarlalara hiç bakmamıştır. “Fustel De Coulanges dış dünyanın üzerine fazla tesir ettiği bir adam değildi” (xxvii). Bloch tarihçiyi hiçbir zaman içinde bulunduğu zaman deneyiminden ayırmadı. Ona göre tarihçi problemlerini çözmek için ‘tarihi geriye doğru okunmalıydı’. Bilim sunağına tapınan nesnelciler buna ‘bugüncülük’ ahlaksızlığı diyorlar: ‘Geçmişin geçmişliğine’ saygı duymayı reddeden, düşüncesizce bugünün kavramlarını geçmişe uygulayarak anakronizme düşen ve daha da kötüsü geçmişteki insanları bugünün politik gündemlerinde kullananlar. Bloch bu tuzağa düştü mü gerçekten? Bunun için *Tarihçinin Mesleği* kitabındaki düşüncelerine bir bakın – bütün tarihçiler için okunması şart bir kitap.

Başka Yenilikler/Buluşlar: Bloch’un toprak kalitesi ve iklime ilgisi ancak bunu determinist bir çevreci olarak yapmıyor; tarla şekillerini belirlemek için harita ve dokümanlara başvurması; yer isimlerine ve erken yerleşim alanı olabilecek işaretlere dikkat etmesi. Bir de Fransız ve Alman ekollerini etkileyen popüler ırk analizlerine kayıtsız ve red

edici duruşuna dikkat çekmek gerekir (62). Yine dikkat çekici bir nokta ise sayfa 63'deki dipnotta toprak sınırlarının belirlenmesinde dinin rolü ile ilgili tahminleridir. Bazıları onu katı bir materyalist gibi göstermeye çalışsa da Bloch kültürel yaklaşımlara hep açıktı. Temel amaç uzun vadeli sosyal değişimlerin gizli kalmış kaynaklarını ortaya çıkartmak, bunların bağlantılarının birleştirilmiş bir anlatısını yaratmak ve bilinmeyen insanların hayatlarını mümkün olabilecek en fazla boyutuyla tekrar canlandırmaktır.

Bloch'un bugünün perspektifinden bazı sınırlılıkları: 1) 'Tarım Medeniyetlerinin' temel farklılıklarını açıkladığını savunduğu ana unsur olarak tarla şekilleri argümanı zayıf kalmaktadır. Eğer ırk değilse ve sadece toprak değilse o zaman nedir? Teknolojik işlevselcilik [bir şeyin yapısının yapacağı göreve uygun olması gerektiğini ileri süren öğretiy] burada yardımcı olabilir: Yani tarlaların uzun, dar şekilleri sabanın tekerlekli olduğunda çevrilebilmesi için gerekiyordu. Anızın ortak/komünal otlak olarak görülmesi ise tarlaların çitle veya duvar ile çevrilmesine engeldi. Fakat bu ortak otlak neden bu kadar sabit ve değişmezdi? Eğer 'gelenek' ve bir 'zihinsel bir davranış' (46) bu ortak otlığın açıklanmasında anahtar ise neden zaman içinde değişmiyor? Çitle tarlaların çevrilmesi Normandiya'da tarımsal devrim zamanında oldu, üretimi arttı ve Fransa'nın bu bölgesini İngiltere'nin yolunda ilerlemeye yöneltti (ya da öyle mi oldu? Michel Morineau'ya göre bu doğru değil: bugünlerde Fransa'nın bir 'tarımsal devrim' yaşayıp yaşamadığı oldukça tartışmalı bir konu). Ancak eğer Fransa'nın bir bölgesi değişebiliyorsa ülkenin geri kalanında niye olmuyor? Bu henüz çözülmüş değil. Michael Confino'nun Rusya'daki üçlü-tarla sistemi (rotasyon) üzerine çalışmaları teknolojik unsurların yanı sıra kırsal kültür üzerinde daha fazla durarak Blochcu yaklaşımla karşılaştırıldığında daha dengeli bir analiz sunuyor. (Roe Smith'in derlediği kitapta teknolojik belirlenimcilik üzerine yazdığım makaleye bakınız).

2) Modern anlamda 'ekoloji'yi Bloch'da bulamazsınız. Toprak, arazi, iklim resimdeki durağan unsurlardır. Toprak dönüşüyor; hayvanlar ve biyolojik organizmalarsa resme hiç girmiyorlar. Doğal hayat sadece bir kısıtlayıcı unsur olarak görülüyor, insanların geçim ekonomisi için üretmek zorunda olmalarından dolayı üstesinden gelmeleri gereken bir zorluk. *Annales* okulunun kırsal alan tarihçilerinin genel eğilimi doğanın orta ve erken modern çağlarda insan toplumları üzerine getirdiği büyük kısıtlayıcı gücü vurgulamalarıdır. Amerikan zafer gösterişçiliğine karşı iyi bir kontrast oluştururlar. Ancak bu ikisinin de daha dinamik bir resimde bir dengeye oturması gerekiyor.

3) Bloch'un kendi döneminin sosyal bilimleri ile aslında şimdiye kadar kimsenin ilgilenmediği belirsiz ve ilginç bir ilişkisi vardır. Diğer tarihçiler gibi o da belli bir teoriyi

olumlamak veya red etmek için bir ‘vakaya’ ‘uygulamak’ istemedi. Durkheim ve Marx okudu, ancak uygulamaya gelince sadece dolaylı olarak çalışma araçları olarak bazen yararlı bazen de yararsız olarak kullandı. Durkheim pozitivistlerinin körü körüne inandıkları ve teşvik ettikleri istatistik kullanımını ciddi eleştirdi. Diğer taraftan Durkheim’ın kolektif bilinç kavramından açıkca etkilenecek *mentalité* kavramını kullandı. Ama Durkheim, *İntihar* kitabında bahsettiği mentaliteyi keşfi ve savunmasını istatistikler aracılığıyla yaptı: intiharın Protestan ve Katolik ülkelerindeki diferansiyel oranlarını hesaplayarak kanıtladı. Bloch’un ise sadece sezgileri ve bilinçli hareket edildiğine dair delilleri vardı. Alman ‘siyasal ekonomisini’ de reddediyordu. Bu onun için ekonominin yasal ve yönetsel analizlerle birleştirilmiş soyut bir teorisiydi: gerçekte lord ve serfler için bunun ne anlama geldiğine bakmadan serflik üzerine hukuki bir sürü şey. Marksist sınıf analizlerini Ortaçağ pratiğinde pek de işe yaramadığından ciddiye almadı. Birçok uzun tartışma sürdürüldü o zamandan bu zamana. İnsanlarda sınıf farkındalığı olmadan bir ‘sınıf bilinci’ olabilir mi? Sosyal yapılar bilinçli olarak sınıf ayrılıkları üzerine kurulmuş organize hareketler olmadan sınıf ilişkileri yüzünden değişebilir mi? (Bkz. Neo-Marksist Robert Brenner ve Perry Anderson’a karşı Malthuscu teknolojik yorumcu olan Le Roy Ladurie) Bloch *pratiğe* odaklanmıştı. Bu onun çalışmalarına hoş bir somutluk veriyor ve aynı zamanda modern antropologların insanların gündelik yaşantı deneyimlerinin altında yatan sınıfsal ilişkilerin bir ifadesi olarak gören bir duruşla uyum içine sokuyor (Bourdieu).

Mirası: Genellikle Annales tartışmalarında Lucien Febvre geçiştiriliyor. O ve Bloch yakın çalışmışlardı, 1929’da Annales Okulu’nu beraber kurdular, sıkça yazıştılar. Birçok kez de ciddi kavgaları oldu. Febvre’nin yahudi olmayışı, anti-semitik Vichi rejimiyle uzlaşmaya girmesinin (Bloch’u yazı kurulunun dışında bırakması, kendi yazılarını takma adlarla yazması) derin acıları unutulamadı. Febvre polemige daha yatkındı, kitaptan çok makale yazdı, daha çok kurumların ortaya çıkmasıyla ilgili çalıştı ve muhtemelen Bloch’dan çok daha fazla insanın canını sıktı. Hala onun İngilizce bir biyografisi yoktur. Ancak günümüzde (ne yazık ki) kırsal bölgenin çamurundan uzaklaşarak daha çok dilbilimsel, sembolik, dini-kültürel analizlerin yapıldığı bu dönemde daha önemli bir figür olma ihtimali var. Febvre inançsızlık, Rabelais ve Luther çalışmalarıyla bu konulara öncülük yapmıştır. Yine de Bloch ve Febvre’i birbirinde keskin olarak ayıramayız. Bloch kültürel analizlere duyarlıydı ve Febvre daha sonra ekolün üzerine kurulacağı kırsal bölgelerle ilgili ilk büyük tarihi yazdı.

Fransa’nın kırsal bölge tarihleri külliyyatı Annales okulunun muazzam temel direkleridir. (Febvre, LeRoy Ladurie; Baehrel; Vilar; Goubert; Lefebvre) Bunların çok azı tercüme

edildiler. Eğer Fransızcanız iyi ise bir yazınızı bunlardan birine ayırmak iyi fikir olabilir. Benim çalışmalarım için en büyük ilhamlarım bunların bir çoğuna Fransızca'dan bakarken oldu. Fransızca'da belagat tarzında çevirilere yansımayan birşey var. Ama Bloch'un açıklığı, eşzamanlı vizyonunu ve sempatisi, sayıların, büyük dkmantasyonların ve binlerce sayfanın içinde kayboldu. Onun en iyi eseri kısa, keskin ve açıktı. Savaş sonrası Annales'ın kurumsal 'başarı' ile ekol bu mütevazi, periferal ve adanmış bilgin ve yurtseverin temel vizyonunundan kayba mı uğradı? Gelecek haftanın konusuna hazırlıklı olun.

Kaynakça

Perry Anderson, *Passages From Antiquity to Feudalism; Lineages of the Absolutist State* (Antik ağlardan Feodalizme Pasajlar (Londra, 1974). Orta ağ'dan 19.yüzyılın sonuna Avrupa devletleri, lord ve köylüleri üzerine en büyük modern Marksist analiz.

T.H. Aston and C.H.E. Philpin, der., *The Brenner Debate: Agrarian Class Structure and Economic Development in Pre-Industrial Europe* (Cambridge, 1985) (Robert Brenner, E. LeRoy Ladurie, R.H. Hilton, Guy Bois, M.H. Postan, gibi yazarlardan makaleler)

Michael Confino, *Systemes Agraires et Progres Agricole: L'Asselement Triennal en Russie aux XVIIIe - XIXe Siecles* (Tarım sistemi ve tarımsal gelişim: Rusya'da 18. yüzyıldan 19.yüzyıla -Tarla Rotasyon Sistemi) Paris, Mouton, 1969. Benim görüşüme göre klasik Annales stilinde şimdiye kadar yazılmış en iyi bölgesel kırsal tarih. Rusya'daki kırsal duraklamayı iklim, teknoloji, devlet kurumları (serflik, vergi) ve dini inançların ortak sonucu olarak ele alıyor. Carole Fink, *Marc Bloch: A Life in History* (Cambridge, 1989).

Lucien Febvre, *A New Kind of History*, der. Peter Burke, evr. K. Folca (London, 1973) Febvre'in tartışmalı yazısından eviriler.

Emmanuel LeRoy Ladurie, *Histoire de Languedoc* (Paris, 1966); ingilizce evr. 1966 (sadece parçalar halinde), *The Peasants of Languedoc* (Urbana, 1974). 13. Yüzyıldan dan 18. Yüzyıla Güney Fransa'daki tarımsal değişime (ya da olmayışına) esas olarak Malthuş bir yaklaşım sunuyor.

Michele Morineau, *Les Faux-Semblants d'un Demarrage Economique* (Paris, 1971) (Ekonomik Canlanmanın Yanlış İşaretleri)

P.C. Perdue, "Technological Determinism in Agriculture", Merritt Roe Smith içerisinde, der., *Beyond Technological Determinism* (MIT Press, 1994). Lynn White, Confino'yu karşılaştırıyor, ve in'deki tarımsal değişimi tartışıyor; Bloch'a da değiniyor.

Fransa Bölgesel Tarihler Örnekle:

Rene Baehrel, *Une croissance: Le Bas-Provence Rurale* (fin du xvf siecle-1789) (Paris 1961).; Diğer kırsal tarihçilerle ters düşen bir çalışma, çünkü modern öncesi dönemdeki kırsal ekonominin büyüme ihtimalini vurguluyor.

Fernand Braudel, *The Identity of France: vol.1: History and Environment* [New York, 1988; cilt 1'in tercümesi *L'Identite de la France* [1986]. Bloch ve Febvre'in velihtı Braudel'in son büyük eseri. Fransa'yı bölgelere göre ele alıyor ve bunların birliği ve Fransa'nın özel karakteristikleri hakkında sorular soruyor.

Pierre Goubert, *Beauvais et le Beauvaisis de 1600 à 1730. Contribution à l'histoire sociale de la France au XVIIe siècle* (Paris, 1960). (*Démographie et sociétés*, vol 3 et 3'). Muhtemelen Fransa'nın kırsal alanına dair tarihsel demografı örneklerinin en iyisi. Bazı bölümleri İngilizcede de bulunabilir: İngilizcede *The Ancient Regime and Louis XIV and Twenty Million Frenchmen* (New York, 1970).

Georges Lefebvre, *Les Paysans du Nord Pendant la Revolution Francaise* (Lille, 1924). Lefebvre başka bir gelenekten geliyor: Fransız İhtilaline cumhuriyetçi sınıf merkezli bir yaklaşım, ancak burada ilgi alanı toplumsal merkezli kırsal değişim görüşüyle kesişiyor.

Charles Tilly, *The Vendee. A Sociological Analysis of the Counter- revolution of 1793* (Cambridge, Mass, 1964), Fransız İhtilaline karşı büyük bir köylü ayaklanması başlatan Fransa'nın küçük bir bölgesinin toplumsal yapısına bakmak için modern sosyoloji uyguluyor.

Pierre Vilar, *Le Catalogne dans L'Espagne Moderne: recherches sur les fondements économiques des structures nationales* (Paris, 1962), (Katalon İspanya'sına dair) tamamen Annales geleneğinde yazılmış fakat Fransız olmayan az sayıda çalışmadan biri.